

Nr 41.

Ankom till riksdagens kansli den 31 april 1932 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo- gränser m. m.

Genom en den 16 januari 1932 till riksdagen avlämnad proposition, nr 4, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

- 1) lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo- gränser; och
- 2) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet.

1) L a g

med särskilda bestämmelser om äldre ägo- gränser.

Med ändring av vad i lag eller särskild författning finnes häremot stridande förordnas, att beträffande ägo- gränser, som tillkommit vid lantmäteriförrättning, vilken fastställts eller eljest blivit lagligen gällande före den 1 januari 1933, följande särskilda bestämmelser skola gälla:

1 §.

Har tvist om sträckningen av ägo- gränser, som i denna lag avses, ej yppats inom tio år efter lagens ikraftträdande, skall den sträckning, som i laga ordning blivit utmärkt å marken, anses såsom den rätta, ändå att den ej överensstämmer med förrättningskartan och därtill hörande handlingar.

2 §.

Under den i 1 § nämnda tid av tio år skall vid laga skifte bestämmande av ägo- gränser, varom i sagda paragraf stadgas, icke ske, där det ej påfordras å någondera sidan och det ej heller finnes nödigt med hänsyn till osäkerhet om den sträckning, vari gränsen blivit utmärkt å marken.

Om vissa skiften inom Kopparbergs län är särskilt stadgat.

3 §.

Yppas inom tid, som i 1 § sägs, tvist om sträckningen av ägo gräns, som i denna lag avses, och finnas vid förrättning för gränsens bestämmande sådana förhållanden föreligga, att därvid lämpligen bör provas jämväl rätta sträckningen av annan samtidigt tillkommen ägo gräns, må förrättningen utvidgas att avse bestämmande även av sistnämnda gräns.

Uppstår fråga om dylik utvidgning, skall sammanträde hållas med dem, vilkas rätt beröres av frågan. Efter utredning angående föreliggande förhållanden samt överläggning med sakägarna skall beslut meddelas rörande förrättningens omfattning. Godkännes ej beslutet av samtliga närvarande sakägare, varde det underställt ägodelningsrättens prövning. Angående kungörelse om sammanträdet samt kallelse därtill gälle vad i 7 kap. 1 § lagen om delning av jord å landet stadgas.

4 §.

Bestämmas i anledning av tvist, yppad inom tid som i 1 § sägs, ägo gräns till annan sträckning än den, som i laga ordning blivit utmärkt å marken, vare avträdare av mark, varå finnes växande skog, berättigad att av den, som erhåller marken, undfå ersättning för skogen efter ty skälighet provas.

Om bestämmande av sådan ersättning gälle i tillämpliga delar vad i lagen om delning av jord å landet är stadgat angående ersättning för skog vid laga skifte, dock att, där särskild förrättning för ersättningens bestämmande företages, kallelse till sådan förrättning skall utfärdas på sätt i 7 kap. 1 § nämnda lag sägs.

5 §.

Vid handläggning av ärende, som avses i 3 eller 4 §, skola gode män alltid närvara.

6 §.

Tvist om sträckningen av ägo gräns skall anses hava yppats, förutom när talan blivit instämd till ägodelningsrätt, då förrättning för gränsens bestämmande blivit sökt eller i samband med annan lantmäteriförrättning påkallad eller av förrättingsmännen beslutad.

Är tvist yppad inom tid, som i 1 § sägs, och varder förrättning för gränsens bestämmande jämlikt 3 § utvidgad att avse även annan gräns, skall tvist jämväl angående den gränsen anses hava yppats inom nämnda tid.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1933. Bestämmelserna i 3 och 4 §§ skola äga tillämpning även i det fall, att tvisten om sträckningen av ägo gräns yppats före lagens ikraftträdande men då ännu ej avgjorts av förrättingsmän eller ägodelningsrätt.

2) L a g

angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

Härigenom förordnas, att rubrikerna till huvudavdelningen IV och till 21 kap. avdelningen F ävensom 21 kap. 15, 47, 48 och 49 §§ lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet skola, 15 § i nedan intagna delar, hava följande ändrade lydelse:

IV AVD.

Om domstolar och rättegång i jorddelningsmål, så ock om fastställelse av jorddelningsförrättning samt om rättelse i fastställd jorddelningsförrättning.

21 KAP.

15 §.

Till jorddelningsmål hänföras:

1. Skiftesmål, vartill — — — fastställt laga skifte;
2. Avstyckningsmål, vartill räknas
 - a) mål om tillstånd till avstyckning;
 - b) mål, däri — — — avstyckningsförrättning vidtagits;
 - c) mål om — — — vid avstyckning;
 - d) mål om rättelse i fastställd avstyckning;

3. Mål rörande talan mot och fastställelse av ägoutbyte i sammanhang med laga skifte samt talan mot och fastställelse av förrättning, varom i 20 kap. 1, 3, 4 och 5 §§ förmäles, så ock mål om rättelse i fastställd förrättning av det slag, som i detta stycke avses;

4. Mål om — — — ovan avses;
5. Sådan tvist — — — ägodelningsrättens prövning;
6. Vid avstyckningsförrättning — — — stycket förmäles;
7. Tvist, som — — — servitut; och
8. Mål om — — — såsom jorddelningsmål.

F. Om rättelse i fastställd jorddelningsförrättning.

47 §.

Har, sedan jorddelningsförrättning blivit genom laga kraft ägande beslut fastställd, utrönts, att vid förrättningen förelupit fel i mätning eller uträkning eller vid utmärkande å marken av ägogräns, tillkommen vid förrättningen, må rättelse sökas hos ägodelningsrätten inom ett år från det kartan utlämnats till vederbörande sakägare.

Beträffande ansökan om sådan rättelse skall vad som är stadgat om besvär över jorddelningsförrättning äga motsvarande tillämpning.

48 §.

Sådan rättelse, varom i 47 § sägs, skall verkställas genom jämkning i förrättningen på det sätt att minsta rubbning av förrättningen sker. Dock må under motsvarande villkor, som i 16 kap. 6 § stadgas, rättelse ske genom bestämmande av vederlag i penningar, och skall beträffande verkställande av dylik rättelse vad i 16 kap. 5 § andra stycket stadgas äga motsvarande tillämpning.

Kostnaden för rättelsen så ock utgifterna för ägodelningsrättens sammanträde i den mån dessa icke utgå av allmänna medel skola, där ej särskilda omständigheter annat föranleda, gäldas av den lantmätare, som verkställt den felaktiga förrättningen.

49 §.

I fråga om utsättande och avslutande av sådan förrättning, som avses i 48 §, så ock om fullföljd av talan emot och fastställelse av förrättningen skall vad är stadgat om förrättning av det slag, vari rättelse skall verkställas, äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1933 men äger icke tillämpning i fråga om jorddelningsförrättning, som dessförinnan fastställts.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för förslagen, får utskottet, i den mån redogörelse för skälen ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

*Propositio-
nens
tillkomst.*

I skrivelse den 5 juni 1926, nr 331, anhöll riksdagen i samband med antagandet av lag om delning av jord å landet, att Kungl. Maj:t ville *dels* låta föranstalta om utredning rörande frågan om vidtagande i vissa fall av åtgärder för samtidigt bestämmande av ett flertal ägogränser inom ett skifteslag samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning, *dels* låta utreda och för riksdagen framlägga förslag i syfte att bereda sakägare, som vid rågångsreglering eller liknande förrättning förlorade ståndskog, växtlig ungskog eller plantering eller mark, varå företagits skogskulturåtgärder, ersättning härför på sätt som stadgades beträffande likvider i följd av skifte.

Vid anmälan i statsrådet den 17 februari 1928 av riksdagens skrivelse erinrade chefen för justitiedepartementet om det samband, de av riksdagen berörda spörsmålen ägde med lagstiftningen rörande ägogränser i allmänhet — en fråga, som *dels* behandlats i lagberedningens den 9 oktober 1909 avlämnade förslag till jordabalk, *dels* sedermera gjorts till föremål för proposition till 1921 års riksdag utan att då vinna sin lösning — samt hemställde om bemyndigande att tillkalla två sakkunniga att inom departementet biträda vid beredningen av denna lagstiftningsfråga i hela dess vidd. Med stöd av nämnda bemyndigande blevo såsom sakkunniga tillkallade byråchefen Johan Hamrin

och numera revisionssekreteraren Per von Ehrenheim. De sakkunniga avlämnade den 29 juni 1929 betänkande i ärendet. Detta innehåller dels huvudsakligen av byråchefen Hamrin utarbetade och enligt hans mening avfattade, av motiv åtföljda förslag till lagstiftning om ägo gränser med flera därmed sammanhängande spörsmål, dels särskilt yttrande av revisionssekreteraren von Ehrenheim.

De ägo gränssakkunnigas betänkande blev sedermera föremål för övervägande inom justitiedepartementet. Det befanns därvid lämpligt att begränsa den föreliggande lagstiftningsuppgiften till de spörsmål, som riksdagen berört i sin skrivelse, jämte den därmed nära sammanhängande frågan om gränsmärkens betydelse vid bestämmande av rätta sträckningen av ägo gränser. I enlighet härmed utarbetades inom justitiedepartementet med biträde av generaldirektören i lantmäteristyrelsen Torsten Nothin en promemoria i ämnet jämte utkast till dels lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet, dels lag om rätta sträckningen av vissa ägo gränser.

Över lagutkasterna jämte promemoria avgåvos utlåtanden av lantmäteristyrelsen, som före avgivande av sitt utlåtande hört överlantmätarna, samt av domänstyrelsen, kammarkollegiet, lantbruksstyrelsen, överståthållarämbetet och länsstyrelserna. Därjämte inkom Sveriges skogsägareförbund med yttrande. Med ledning av de avgivna utlåtandena underkastades ärendet inom justitiedepartementet förnyad granskning, därvid utarbetades förslag till dels lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo gränser och dels lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet.

Om gränsmärkens betydelse vid bestämmande av rätta sträckningen av ägo gränser.

De viktigaste slagen av gränser mellan fastigheter å landet äro: 1. rågångar, d. v. s. av ålder bestående gränser mellan byar, enstaka hemman eller andra ursprungliga skifteslag, 2. vid laga jorddelningsförrättningar, såsom skifte, hemmansklyvning, ägostyckning, avstyckning eller avvitrting, tillkomna gränser, 3. gränser kring avsöndrade lägenheter. Rågångarna kallas ock primära gränser. I motsats härtill pläga de under 2. och 3. upptagna gränserna benämnas sekundära gränser. Rågångarna gå fram mellan vissa kända punkter på marken; till dessa hänföra sig domar och föreningar samt även vid laga skiften upprättade kartor. Vid skiften, hemmansklyvningar och avvitrtringar tillkomna gränser anses åter till sin sträckning bestämda av förrättningskartan med därtill hörande handlingar (se bl. a. N. J. A. 1912 s. 367 och 1915 s. 32). Vid dessa slag av jorddelning hava gränserna mellan de olika ägototterna utmärkts först å kartan och därefter med ledning av denna å marken. Utmärkandet av gränserna å kartan har därigenom kommit att betraktas såsom det väsentliga, utmärkandet på marken såsom en verkställighetsåtgärd. I enlighet härmed anses kartan äga vitsord framför de på marken utsatta gränsmärkena, så att, om dessas visning icke överensstämmer med kartans, envar av rågran-

*Gällande
rätt.*

narna äger få gränsens sträckning på marken rättad i överensstämmelse med kartan. Vad beträffar gränser, som tillkommit vid ägostyckning eller avstyckning, kan förfarandet vid deras tillkomst hava varit detsamma som vid skifte, men vanligen hava gränserna mellan styckningslotterna av jordägaren eller i upprättat försäljningsavtal bestämts först å marken och därefter vid förrättningen avfattats å karta, i vilka fall de på marken angivna märkena torde få anses avgörande för gränsernas rätta sträckning (jfr N. J. A. 1915 s. 32). För gräns kring avsöndrad lägenhet slutligen är grundläggande den överlåtelsehandling, genom vilken lägenheten tillkommit. Någon vid fastställd lantmåteriförrättning utmärkt gräns omkring dylik lägenhet finnes ej, därest ej särskild gränsbestämningsförrättning företagits eller lägenheten ingått i skifte och gränsen därvid erhållit karaktär av skifteslinje.

Förrättningskartans med därtill hörande handlingars vitsord i fråga om rätta sträckningen av skifteslinjer och därmed likställda gränser gäller icke, sedan gränsen varit föremål för gränsbestämningsförrättning enligt stadgandena i 7 kap. lagen om delning av jord å landet eller motsvarande äldre stadganden. Vid dylik förrättning bestämmes nämligen gränsen till viss sträckning på marken, och denna anses orubblig, sedan förrättningen vunnit laga kraft. Gränsen kan således icke sedermera — utom i vissa fall genom förening — bestämmas till annan sträckning än den vid gränsbestämningsförrättningen å marken utmärkta, även om det efter förrättningen skulle visa sig, att gränsen icke blivit utmärkt i överensstämmelse med kartan och handlingarna rörande den jorddelning, vid vilken gränsen tillkommit (jfr t. ex. N. J. A. 1925 s. 177). Viss jämkning i utstakningen på marken kan emellertid föranledas utav avfattningen av beslutet vid gränsbestämningsförrättningen.

*Behovet av
den före-
slagna lag-
stiftningen.*

*Lantmåteri-
styrelsen.*

Rörande behovet av en ändring utav reglerna om gränsmärkens betydelse vid bestämmande av rätta sträckningen av ägo gräns har lantmåteristyrelsen i sitt förut omnämnda yttrande anfört:

Tidigare hade inom ett skifteslag, som undergått skifte, kunnat förekomma ganska avsevärda skiljaktigheter mellan kartan och marken i fråga om skifteslinjernas sträckning, utan att detta föranlett rättelse vid sekundära delningsförrättningar. Hade tydliga gränsmärken funnits, och ingen tvist om yttergränsernas sträckning yppats, hade de vanligen följts vid delningen, om ej skiljaktigheten varit alltför i ögonen fallande. Ägodelningsrätten, som haft att pröva förrättningen, hade saknat möjlighet att undersöka den tekniska sidan av förrättningens handläggning, och så hade förrättningen vanligen blivit fastställd. Vad som i ett slag förändrat situationen hade varit den omorganisation av lantmåteristaten, som genomförts år 1909. Genom denna hade förste lantmätarna förvandlats till byråtjänstemän, vilka fått sig ålagt bland annat att granska de praktiserande lantmätarnas arbeten, och den 25 januari 1909 hade chefen för justitiedepartementet utfärdat ett cirkulär till samtliga häradshövdingar och rådhusrätter i riket, vari framhållits önskvärdheten av att kartor och handlingar rörande lantmåteriförrättningar före deras prövning och fastställelse underkastades lantmåteriteknisk granskning genom förste lantmätaren. Ehuru den tekniska granskningen sålunda icke varit obligatorisk, hade den dock så gott som omedelbart blivit regel. I lantmåterikontoret hade förste lantmätaren haft tillfälle att genom jämförelse med kartan rörande den tidigare delningen undersöka,

huruvida delningsobjektets gränser överensstämmt med denna, och sålunda upptäckta avvikelser mellan de primära skifteslinjernas sträckning enligt kartan och på marken hade blivit en mycket vanlig orsak till vägrad fastställelse och återförvisning för ny handläggning. En ytterligare skärpning i här berörda avseende hade tillkomsten av 1920 års mättningsförrättning medfört, varigenom i det svenska lantmäteriet införts vida strängare begrepp i fråga om erforderlig noggrannhet än tidigare varit rådande.

Efter att hava framhållit, att den tekniska granskningen, som numera enligt jorddelningslagen vore obligatorisk, otvivelaktigt varit till stor nytta, enär genom densamma lantmätarna tvungits att vid förekommande jorddelningsförrättningar ägna vederbörlig omsorg åt rågångsfrågornas behandling, uttalar lantmäteristyrelsen, att den stränga fordran på överensstämmelse mellan kartan och marken, som numera upprätthålles, på många håll även haft verkningar, som för vederbörande jordägare varit mindre lyckliga. I denna del anför styrelsen:

Inom skifteslag, där avvikelser mellan kartan och marken i fråga om skifteslinjernas sträckning mera allmänt förekommit, hade i samband med sekundära delningsförrättningar och fristående gränsbestämningar framtvingits omfattande och dyrbara undersökningar för bestämmande av gränslinjernas rätta sträckning. Och sedan en gränslinje sålunda blivit flyttad till överensstämmelse med kartan, hade den tappande parten nödgats begära ny gränsbestämning för att av en annan granne få ersättning för vad han förlorat. Sålunda hade mångenstädes tillskapats en allmän rättsosäkerhet med åtföljande osämja och vantrevnad. Därtill komme att mången gjort stora förluster genom att han utan ersättning måst avträda sparad ståndskog eller verkställda odlingar eller genom att honom tillhörig byggnad eller anläggning kommit att falla utom området för hans fastighet. Till dessa olägenheter komme andra och svårare, då gränsförflyttningen drabbade en skifteslott, inom vilken tidigare verkställts sekundär delning, som sålunda rubbades, eller från vilken genom avsöndring eller avstyckning avskilts områden, vilka genom gränsflyttningen bleve helt eller delvis liggande utom stamfastighetens område. Slutligen borde icke heller förbises de avsevärda direkta kostnader, som alla dessa gränsbestämningar förorsakade landets jordägare. Enligt verkställda beräkningar hade de årliga kostnaderna sedan år 1910 mer än fördubblats och kunde nu beräknas uppgå till omkring 500,000 kronor. Därtill komme rätttegångskostnader, som icke låte sig ens tillnärmelsevis beräkna.

Lantmäteristyrelsens uppgift om kostnaderna för gränsbestämningar är hämtad från ägogräns-sakkunnigas den 29 juni 1929 avlämnade betänkande. Ägogräns-sakkunniga. Däri lämnas följande redogörelse för kostnader och andra olägenheter, som enligt gällande rätt uppkomma genom gränsbestämningar.

Antalet avslutade fristående gränsbestämningsförrättningar hava i medeltal årligen under nedan angivna perioder utgjort: åren 1910—1914 597. åren 1915—1920 699, åren 1921—1925 732 samt åren 1926—1928 795. Till lantmätarna utgående arvoden för dessa förrättningar hava uppgått till respektive 56,478, 67,406, 108,180 och 121,890 kronor. Den uppåtgående serien är som synes oavbruten. Kostnaderna för hantlangning och gode män gå minst till motsvarande belopp. Statens utgifter för lantmätarnas resor och traktamenten vid ovanstående förrättningar böra beräknas till omkring 80,000 kronor årligen. Kostnaderna för fristående gränsbestämningsförrättningar böra alltså beräknas till i runt tal 300.000 kronor årligen. Det långt övervägande antalet

av ovanstående förrättningar har avsett gränser, vilka tillkommit vid skiftesförrättningar och vid vilkas bestämmande enligt hittills gängse rättsuppfattning karta och handlingar rörande den skiftesförrättning, vid vilken de tillkommit, skola vara utslagsgivande. Emellertid förekommer bestämmande av dylika gränser även vid klyvnings- och därmed likställda förrättningar. Antalet sådana kan för perioden 1910—1928 beräknas i medeltal årligen till omkring tusentalet, och kostnaderna för dem kunna beräknas till ungefärligen samma belopp, som ovan angivits för fristående gränsbestämningsförrättningar.

På grund av nu lämnade uppgifter och gjorda beräkningar synes man alltså kunna utgå ifrån att de årliga kostnaderna för närvarande för bestämning av sekundära gränser uppgå i runt tal till 500,000 kronor. Härtill bör emellertid läggas skälig andel i lantmätarnas statsavlöning samt processkostnader, och bör uppmärksamhet även ägnas ej mindre åt de misshälligheter och olägenheter i andra avseenden, som äro en följd av den rådande osäkerheten och oredan, än även åt den skogsförödelse och understundom skogsskövling, som till följd härav äger rum. De ökade fordringar på behandlingen av gränsfrågorna vid skiftesförrättningar, som den nya jorddelningslagen föranleder, får antagas föra med sig, att antalet gränsbestämningar och kostnaderna därför komma att ökas, till följd varav angelägenheten av att åstadkomma ändring i föreliggande missförhållanden än mera framträder.

Departementsschefen.

Föredragande departementschefen har i propositionen uttalat bland annat följande angående behovet av en lagändring i nu ifrågasvarande avseende.

Någon meningsskiljaktighet torde icke föreligga därom, att den nu rådande osäkerheten i fråga om rätta sträckningen av *äldre* skifteslinjer och därmed likställda ägo gränser medför stora olägenheter samt att åtgärder äro i hög grad av behovet påkallade för att i förevarande hänseende åvägabringa trygghet och reda. Såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen hava de påtalade missförhållandena sin grund i de skiljaktigheter, som i fråga om de genom äldre förrättningar tillkomna sekundära gränserna föreligga mellan dessas angivande å kartan och samma gränserns utmärkande å marken. Dessa skiljaktigheter, som i ej ringa grad hava sin förklaring i mindre utvecklade mätningssmetoder, hava uppenbarligen i allmänhet undgått vederbörande skiftesdelägaras uppmärksamhet. För dem hava de å marken utlagda gränserna framstått såsom avgörande i fråga om varje delägaras ägoområde, och efter hand som gränserna å ömse sidor iakttagits under en lång följd av år hava de för den allmänna uppfattningen alltmer kommit att te sig såsom orubbliga. Under denna förutsättning torde även fastigheterna gång efter annan hava bytt ägare. Det förekommer också mera sällan, att någon skiftesdelägare utan samband med annan förrättning under åberopande av karta och handlingar påyrkar ändring i de å marken angivna gränserna. Den bristande överensstämmelsen mellan kartan och marken har i allmänhet kommit i dagen vid sekundära delningsförrättningar och, såsom lantmäteristyrelsen i sitt yttrande erinrat, huvudsakligen först efter den omorganisation av lantmäteristaten, som genomfördes år 1909. Med de stränga krav på mätningsteknisk noggrannhet, som numera upprätthållas, hava i fråga om äldre förrättningar skiljaktigheterna mellan karta och mark blivit alltmera framträdande och i talrika fall lett till de å marken utlagda gränslinjernas förflyttning. Förutom de kostnader för bestämmande av skifteslinjernas rätta sträckning, som härigenom åsamkats skiftesdelägarna, hava ej sällan betydande förluster uppkommit för särskilda jordägare, då dessa genom skifteslinjes förflyttning nödgats avstå mark, som av dem i god tro innehafts och brukats. De förändringar, som sålunda åvägabragts, måste visserligen anses

hava stått i överensstämmelse med den formella rättens fordringar, men helt visst hava de icke alltid motsvarat billighetens krav eller uppburits av en allmän uppfattning om deras materiella rättvisa.

Vad härefter angår gränser, som *framdeles* komma att tillskapas genom jorddelningsförrättningar, torde det nuvarande mätningstväsendet skapa trygghet för att dessa — utom i rena undantagsfall — komma att utmärkas på marken i god överensstämmelse med förrättningskartan. Det vore därför i fråga om dem av mindre vikt att fastställa viss tid, efter vilken den på marken verkställda utmärkningen av gräns ej längre skulle få klandras. Å andra sidan möta av samma skäl mindre betänkligheter mot en sådan bestämmelse.

I sitt yttrande över lagförslagen i nu ifrågavarande del har lagrådet anfört: Lagrådet.

Den möjlighet, som för närvarande står jordägare öppen att utan begränsning i fråga om den tid, som förflutit från en jorddelningsförrättning, få en därvid å marken utmärkt gräns rättad till överensstämmelse med kartan medför stora olägenheter. Under ärendets beredning har framhållits, att äldre tiders summariska mätningssättet föranlett, att bristande överensstämmelse i stor utsträckning råder mellan gränsutmärkningen å marken och kartans visning särskilt i fråga om ägränser i skogsmark. Att bringa dessa mer eller mindre oriktiga gränser i deras rätta läge skulle medföra oerhört arbete och högst betydande kostnader. Ofta nog skulle arbetet och kostnaderna icke stå i rimligt förhållande till värdet av de områden å marken, som den nya gränsdragningen skulle komma att överföra från den ena fastigheten till den andra. Vidare orsakar ej sällan en ändrad gränsdragning å marken rubbning i sekundära jorddelningsförrättningar, till stor olägenhet för dem som beröras därav. Det måste ock medgivas, att icke skiftesområdets fördelning å kartan och i delningsbeskrivningen utan den å marken verkställda delningen i allmänhet för jordägarna framstår såsom resultatet av jorddelningsförrättningen. Ett brytande av en långvarig besittning i god tro enligt de å marken utmärkta gränserna ter sig därför ofta för dem som en materiell orättvisa. Med hänsyn till den allmänna rättsutvecklingen är det naturligt, att allt större vikt kommit att fästas vid fastighetsägarnas intresse att ej se sig berövade förmåner, som de i god tro njutit under en följd av år, således att såvitt möjligt äga trygghet för att deras ärligen förvärvade och besuttna fastigheter ock få av dem behållas i orubbat skick eller åtminstone ej utan vederlag förminskas i omfattning eller värde. Och det har ej sällan visat sig vara en jordägarnas samfällida önskan att utan avseende å förelupna felaktigheter bibehålla de en gång å marken utmärkta gränserna.

Lagrådet anser sig kunna vitsorda riktigheten av olika myndigheters uttalanden om ovan berörda olägenhetens betydelse och det föreliggande behovet av lagstiftning i ämnet. Och någon annan utväg att komma ifrån olägenheterna torde ej finnas än en övergång till att erkänna den å marken i laga ordning företagna utmärkningen av gränser såsom gällande. En sådan grundsats innebär visserligen ett brytande med den ståndpunkt, vartill rättsutvecklingen fört i lagtillämpningen, och det kan ej bestridas, att det är svårt att till fullo överblicka konsekvenserna därav. Å andra sidan har jorddelningslagstiftningen sedan lång tid tillbaka åsyftat att skapa bestämda gränser och tryggade ägoförhållanden. Och detta syfte torde icke kunna vinnas, utan att orubblighet tillerkännes det läge och omfång ägolorterna vid delningens fastställande hava å marken, något som ju utgör det omedelbart påtagliga resultatet av förrättningen, även fränsett att det för det stora flertalet markägare är det enda fullt uppfattbara. Jämväl bör beaktas, att vår tids mät-

ningsmetoder nått den fulländning i förhållande till äldre, att väsentliga avvikelser mellan den upprättade kartans visning och gränserna å marken ej längre torde annat än undantagsvis uppkomma. Åtminstone i fråga om de jorddelningsförrättningar, som numera företagas eller som ägt rum under det senaste årtiondet, torde därför en övergång till ovannämnda grundsats ej giva anledning till allvarigare farhågor. Vidare synes det med skäl kunna åberopas, att ett fel begånget vid utmärkningen av en gränslinje å marken ej torde, om det är av större betydelse, vara svårare att upptäcka än ett fel i mätningen eller uträkningen, för vars rättande för närvarande allenast en klandertid av ett år står till buds. En klanderrätt under samma tid måste därför anses giva delägare, som i förevarande avseende lidit förfång, tillräcklig utväg till rättelse. Vad angår äldre jorddelningsförrättningar kan det visserligen — såsom ovan framhållits — befaras, att understundom mera avsevärda fel blivit begångna vid gränsutmärkningarna, men olägenheterna av en rubbning i bestående besittningsförhållanden äro å andra sidan i fråga om äldre gränser än mera betydande. Och enligt lagrådets mening måste den beträffande dessa gränser föreslagna preklusionstiden av tio år anses öppna tillräcklig möjlighet för den jordägare, som anser sin rätt förnärad, att under nämnda tid påkalla rättelse. Lagrådet finner sig därför icke hava anledning framställa erinran mot de huvudgrunder, å vilka den föreslagna lagstiftningen vilar.

*Förslagets
tillkomst.*

Frågan, huruvida de å marken utsatta gränsmärkena böra tillmätas ökad betydelse, berördes redan i lantmäteristyrelsens den 12 mars 1912 avgivna utlåtande över vissa delar av lagberedningens den 9 oktober 1909 avlämnade förslag till jordabalk. I förslaget till jordabalk, 2 kap., stadgades i överensstämmelse med gällande rätt, att, därest by undergått skifte, kartan med därtill hörande handlingar skulle i fråga om gränsen mellan de särskilda ägölotterna lända till efterrättelse. I sitt utlåtande framhöll lantmäteristyrelsen, att ett kraftigt medel mot den rättsosäkerhet, som rådde i fråga om gränser, tillkomna genom jorddelning, givetvis vore att övergiva den princip, som låge till grund för det av lagberedningen ifrågasatta stadgandet, och i stället lämna vitsord åt den utmärkning, som skett på marken. Denna tanke framfördes sedermera i skilda sammanhang, såsom i propositionen närmare angives.

De förut omtalade inom justitiedepartementet utarbetade lagutkasterna innehöllo bestämmelser syftande till att för framtiden göra flertalet genom jorddelning tillkomna ägo gränser orubbliga i det läge, vari de en gång utmärkts på marken. Bestämmelserna avsågo såväl redan förefintliga gränser som framdeles tillkommande.

I utkastet till ändringar i jorddelningslagen föreslogs i 21 kap. 47 § sådan ändring, att den däri meddelade bestämmelsen om tid av ett år för sökande av rättelse av fel i mätningen eller uträkningen vid fastställt skifte utsträcktes att gälla även fel i utmärkande av skifteslinje å marken. Med skifte skulle i avseende å utmärkandet å marken av ägo gräns likställas ägoutbyte, utbrytning av servitut utan sammanhang med skifte och förrättning, som avses i 20 kap. 5 § jorddelningslagen. På marken utmärkt gräns skulle sålunda efter årets utgång ej kunna ändras utan gälla som rätt gräns, även om dess sträckning ej överensstämde med kartans och förrättningshandlingarnas visning.

Utkastet till lag om rätta sträckningen av vissa ägo gränser innehöll sålunda, att, därest vid skifte, vilket fastställts före lagens ikraftträdande, gräns mellan ägolofter utmärkts å marken till sträckning, som ej överensstämde med skifteskartans och därtill hörande handlingars visning, och denna gränsens sträckning oklandrad iakttagits under tio år efter lagens ikraftträdande, därvid skulle förbliva. Under de tio åren däremot skulle jordägare, liksom nu, kunna begära att få skifteslinje rättad i överensstämmelse med karta och skifteshandlingar. Motsvarande skulle gälla i fråga om gräns, tillkommen vid annan lantmäteriförrättning, vid vilken gräns mellan olika ägoområden skolat utmärkas å marken efter upprättad kartas visning. Vad sålunda föreslagits skulle icke utgöra hinder att i vissa fall vid gränsrevision även efter de tio åren bestämma gräns till annan sträckning än den tidigare utmärkta och hävdade.

De flesta av de över utkastet hörda myndigheterna tillstyrkte de föreslagna bestämmelserna eller förklarade sig icke hava haft något att erinra mot dem. I vissa av de avgivna yttrandena framställdes emellertid erinringar eller gjordes avstyrkande uttalanden.

Enligt det för riksdagen framlagda förslaget upptagas stadganden angående äldre gränser i en lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo gränser. Denna lag skall äga tillämpning på ägo gräns, som tillkommit vid lantmäteriförrättning, vilken fastställts eller eljest blivit lagligen gällande före den 1 januari 1933. I 1 § av lagen stadgas beträffande dessa äldre ägo gränser en preklusionstid av tio år. Paragrafen föreskriver, att ifall tvist om sträckningen av ägo gräns, som i lagen avses, ej yppats inom tio år efter lagens ikraftträdande, skall den sträckning, som i laga ordning blivit utmärkt å marken, anses såsom den rätta, ändå att den ej överensstämmer med förrättningskartan och därtill hörande handlingar. Den i motsvarande bestämmelse i departementsutkastet till lag om rätta sträckningen av vissa ägo gränser upptagna förutsättningen för preklusion, att gränsens sträckning å marken under tioårstiden oklandrad iakttagits, har sålunda bortfallit. Förslagets 6 § innehåller regler till besvarande av spørsmålet, när tvist om sträckningen av ägo gräns skall anses hava yppats. I fråga om jorddelningsförrättning, vilken fastställles efter den föreslagna lagstiftningens ikraftträdande, föreslås liksom i utkastet, att den i 21 kap. 47 § meddelade bestämmelsen om tid av ett år för sökande av rättelse i fel i mätningen eller uträkningen vid fastställt skifte utsträcker att gälla även fel i utmärkande av skifteslinje å marken. I det för riksdagen framlagda förslaget har bestämmelsen dessutom utvidgats att avse jorddelningsförrättningar i allmänhet. Med anledning av de föreslagna ändringarna i 47 § föreslås vissa jämkningar i 15, 48 och 49 §§ samt i rubriken till avdelning F.

Till motivering av förslaget har departementschefen anfört:

De anmärkningar, som framställts mot förslaget, avse mindre frågans principiella sida än vissa praktiska konsekvenser av detsamma i den utformning det erhållit. Väl har uti några av de avgivna yttrandena kommit till uttryck en viss betänksamhet mot principen att tillerkänna de å marken utsatta gränsmärkena vitsord framför karta och handlingar. Denna betänksamhet grundar sig i huvudsak på den uppfattningen, att kartan i regel skulle

Propositionen.

Förslagets innehåll.

Departementschefen.

utgöra en säkrare grund för gränsbestämning än gränsmärkena, enär dessa ofta lätt kunde flyttas utan att närmare utredning härom vid en senare gränsbestämning kunde åvägabringas. Det skall icke bestridas, att ur nu anförda synpunkt kartan såsom sådan lämnar säkrare ledning för gränsens bestämmande än enbart märkena. Att emellertid detta förhållande skulle utgöra vägande skäl mot de föreslagna bestämmelserna torde i ej ringa mån bero på missuppfattning av dessa bestämmelsers innebörd. Visserligen skall enligt förslaget efter den fastställda tidens utgång förrättningskartan ej längre äga vitsord framför den å marken i vederbörlig ordning utmärkta gränsen, men det är uppenbart, att kartan jämte tillhörande handlingar alltjämt skall bibehålla sin betydelse såsom bevismedel i händelse av tvist, var gränsen blivit vid förrättningen utmärkt å marken. Uppstår sålunda tvivel om ett gränsmärkes egenskap av ett i laga ordning utsatt märke för viss gräns, skall kartan fortfarande vara ett av de medel och kanske det viktigaste, med vars hjälp man har att söka komma till klarhet i frågan. Giva omständigheterna vid handen att ett gränsmärke blivit flyttat, skall märket naturligtvis icke utgöra något stöd för var gränsen bör gå, även om bevisning icke kan förebibras angående när och av vem gränsmärket flyttats. Finnes däremot, trots bristande överensstämmelse mellan kartan och den på marken utmärkta gränslinjen, ej anledning antaga annat än att gränsmärkena blivit i behörig ordning utsatta, skola dessa och icke kartan utgöra norm för gränsens rätta sträckning.

Då det torde vara av vikt, att jordägarna för framtiden kunna fullt lita på en lagligen utmärkt gräns samt det i fråga om andra åtgärder under en jorddelningsförrättning gäller, att begångna fel ej sedan viss tid förflutit få föranleda ändring i förrättningen, har jag funnit övervägande skäl tala för att en särskild tid bestämmes jämväl i fråga om sökandet av rättelse i utmärkandet av de genom förrättningen tillkomna gränserna. Den föreslagna klandertiden av ett år, som överensstämmer med den i fråga om mätning och uträkning gällande, synes lämplig.

Lagrådet.

Lagrådet har beträffande förslagets innebörd anfört:

Förslaget innebär, att varje gränslinje, som en gång blivit i behörig ordning utmärkt å marken skall efter preklusionstidens utgång äga vitsord såsom utgörande rätta skillnadslinjen. Och då man torde böra utgå därifrån, att förrättningsmännen vid den ursprungliga förrättningen fullgjort dem åliggande utmärkningsskyldighet, skall således, så snart det icke kan anses framgå, att berörda skyldighet blivit eftersatt, gränslinjen komma att, sedan preklusionstiden gått till ända, vara fastläst vid den sträckning, vari den från början utmärkts å marken, med påföljd att en framtida gränsbestämningsförrättning i avseende å linjen kommer att gälla bestämmandet av denna sträckning. Säkrast sker ett dylikt bestämmande naturligen efter de ursprungliga gränsmärkena, när dessa kvarstå. Därvid komma främst i betraktande rösen och andra råmärken i gränslinjens änd- och brytningspunkter men även mellan dessa märken befintliga utliggare och visare, varvid må framhållas, att den i 7 kap. 3 § jorddelningslagen medgivna föreningsrätten ofta lärer kunna anlitas i syfte att linjen icke måtte komma att uppvisa alltför många oavsiktligt tillkomna brytningspunkter. Upphuggning eller utbläckning av gränslinjen, då den framgår i skogsmark, synes däremot icke kunna äga dylikt direkt vitsord, enär ett sådant angivande av linjen, med hänsyn till stadgandena i 104 § skiftesstadgan och numera i 1920 års mättningsförordning, är att anse allenast såsom ett medel att göra den redan behörigen utmärkta linjen lättare skönjbar. Såsom bevismedel, då det gäller att återfinna den sträckning, vari gränslinjen

ursprungligen blivit utmärkt, kunna likvisst upphuggningar och utbläckningar äga betydelse, om de gamla märkena icke äro kvar. Andra bevismedel utgöras exempelvis av äldre hägnader och diken ävensom fasta punkter, om vilkas belägenhet i förhållande till försvunna gränsmärken kännedom kan vinnas. Av ej ringa betydelse äro likaledes märken i närliggande, samtidigt tillkomna gränslinjer. Att förrättningskartan med tillhörande handlingar även utgör ett synnerligen viktigt hjälpmedel är uppenbart. I saknad av märken i gränslinjen och varje annat bevismedel rörande utmärkningen å marken än kartan och handlingarna måste dessas visning helt lända till efterrättelse, d. v. s. gränsbestämningsförrättningen kommer då att verkställas på samma sätt som där det kan antagas, att gränslinjen aldrig blivit i laga ordning utmärkt å marken.

Om eftergift i skyldigheten att vid laga skifte verkställa gränsbestämning.

I 1926 års lag om delning av jord å landet stadgas, att vid skifte sammanträde för bestämmande av gränserna kring skifteslagets ägor alltid skall hållas med rågrannarna å ömse sidor samt att förrättningsmännen, där gräns förut är i laga ordning bestämd, skola undersöka dess sträckning på marken under jämförelse med tillgängliga kartor och handlingar (7 kap. 1 och 2 §§).

Gällande rätt.

Något förslag till ändring i nu berörda stadgande i jorddelningslagen innehöll icke det inom justitiedepartementet 1930 utarbetade utkastet till ändringar i samma lag. I sitt yttrande över utkastet ifrågasatte överlantmätaren i Kopparbergs län eftergift i skyldigheten att vid sekundära delningar verkställa gränsbestämning omkring skifteslaget. Lantmäteristyrelsen fann i sitt utlåtande över utkastet väl vissa skäl tala för en ändring i den av överlantmätaren önskade riktningen men ansåg sig icke kunna tillstyrka en sådan.

Förslagets tillkomst.

I förslaget till lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo gränser har i 2 § upptagits bestämmelse, att under tio år efter lagens ikraftträdande skall vid laga skifte bestämmande av ägo gränser, som tillkommit vid lantmäteriförrättning, vilken fastställts eller eljest blivit lagligen gällande före den 1 januari 1933, icke ske, där det ej påfordras å någondera sidan och det ej heller provas nödigt med hänsyn till osäkerhet om den sträckning, vari gränsen blivit utmärkt å marken. Paragrafen innehåller också en hänvisning till den genom proposition nr 5 till innevarande års riksdag föreslagna lagen med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län.

Propositionen.

Förslagets innehåll.

Till motivering av förslaget i nu förevarande del har departementschefen anfördt:

Departementschefen.

Såsom jag vid behandlingen av frågan om gränsmärkens betydelse framhållit, är det vanligen vid gränsbestämning i samband med skifte som spörsmål angående skifteslinjers och därmed likställda ägo gränserns rättande i enlighet med karta och handlingar uppstå. Det torde därför vara att antaga, att, om icke denna källa till gränstvister föreläge, ett vida större antal äldre ägo gränser skulle lämnas oklandrade under preklusionstiden än vad som bleve fallet,

därest gränsbestämningsförrättningar i anledning av skiften skulle företagas under nämnda tid i samma utsträckning som för närvarande. Anser man i likhet med mig önskvärt, att nu hävdade äldre skifteslinjer i största möjliga omfattning vinna orubblighet, inställer sig osökt den frågan, huruvida man icke under preklusionstiden skulle kunna inskränka skyldigheten att vid skifte bestämma gränserna kring de ägor, som skola delas. Vid övervägande av denna fråga bör först och främst framhållas, att, då tvekan kan förefinnas om var gräns vid sin tillkomst blivit utmärkt å marken, gränsbestämning alltid måste företagas för att skifteslaget skall till sitt omfång bliva fullt nöjaktigt bestämt. I de fall åter, då osäkerhet icke råder om gränsens sträckning å marken, föreligger ej samma behov att verkställa gränsbestämning. Orsaken till att gränsbestämning även i dylikt fall alltid skall företagas är önskan att skapa säkerhet för att de på marken utmärkta gränserna kring skifteslaget icke i en framtid komma att förflyttas på grund av bristande överensstämmelse med kartan och därmed en av grunderna för skiftet rubbas. Införes en preklusionstid, bliva emellertid efter denna tids förlopp gränserna på marken i alla fall orubbliga, även om de ej överensstämma med kartan, och det mål, man genom gränsbestämningen velat vinna, uppnås sålunda på en annan väg. Underlåtenhet att verkställa gränsbestämning medför dock, såsom lantmäteristyrelsen antytt, den olägenhet, att ändring i gränsens sträckning kan under preklusionstiden påkallas, därest det visar sig, att gränsen ej överensstämmer med kartans visning. Man torde dock endast i undantagsfall behöva räkna med denna möjlighet. Därtill kommer, att, därest gränsen bliver flyttad, jämkning i skiftet kan erhållas (se lag om delning av jord å landet 20 kap. 5).

Om gränsrevision.

Gällande rätt.

Stadganden om ett samtidigt bestämmande vid en förrättning av ägo­gränser för skilda fastigheter, gränsrevision, saknas för närvarande i vår lagstiftning. En jordägare är sålunda icke skyldig att underkasta sig gränsbestämning i avseende å sin fastighet i andra fall än då sådan påkallas av rågranne eller för­anledes av skifte å angränsande fastighet.

Förslagens tillkomst.

Fråga om införande av bestämmelser om gränsrevision var under förarbetena till lagen om delning av jord å landet upprepade gånger föremål för uppmärksamhet. Sålunda uttalade lantmäteristyrelsen redan i sitt utlåtande den 11 augusti 1913 över skifteslagstiftningskommitténs förslag till lag om skifte av jord m. m. sympatier för rätt för lantmätare att vid gränsbestämning utsträcka undersökningen och utstakningen även till andra områden än som berördes av den ägo­gräns, varom i varje fall vore fråga.

I det förslag till lag om delning av jord å landet, som Kungl. Maj:t förelade 1926 års riksdag, intogs icke något stadgande i ämnet. Föredragande departementschefen yttrade emellertid, då frågan om propositionens avlåtande anmälades i statsrådet, att det ur rättssäkerhetens synpunkt syntes i hög grad önskvärt, att möjlighet bereddes till samtidigt definitivt fastställande av de särskilda ägo­gränsernas inbördes läge inom ett skifteslag och att frågan därför borde upptagas till vidare övervägande.

I anledning av propositionen till 1926 års riksdag med förslag till jorddelningslagen väcktes ifrån första kammaren av herr Henrik Andersson en mo-

tion, nr 239, i vilken hemställdes om införande i jorddelningslagen av visst utav lantmäteristyrelsen tidigare föreslaget stadgande angående gränsrevision. Med föranledande av motionen avlät riksdagen den skrivelse, nr 331, med begäran om utredning i frågan, som inledningsvis berörts och som föranledde tillkallandet av de s. k. ägogränssakkunniga.

Det inom departementet upprättade utkastet till lag angående ändringar i jorddelningslagen innehöll bestämmelser om gränsrevision i två fall: 1. då för bestämmande av rågång eller annan ägogräns den i 7 kap. 2—4 §§ jorddelningslagen föreskrivna undersökning måste utsträckas jämväl till annan ägogräns (7 kap. 5 § och 11 § första stycket); 2. då anledning funnes att antaga, att gräns, vilken tillkommit vid samma förrättning som den gräns, som vore föremål för bestämmande, icke hävdades till sin rätta sträckning; detta även om det ej i och för sig vore erforderligt att utsträcka undersökningen till denna gräns (7 kap. 11 § andra stycket). För avgörande av frågan om gränsbestämningsförrättnings utvidgande skulle sammanträde hållas med alla, vars rätt därav kunde vara beroende, och förrättningsmännen skulle vid sammanträdet i första hand söka åvägabringa förening mellan närvarande sakägare om förrättningsens omfattning. Ansåge förrättningsmännen nödigt att giva större omfattning åt förrättningen än sakägarna önskade, skulle de besluta härom och deras beslut underställas ägodelningsrättens prövning.

De över förslaget avgivna yttrandena gävo uttryck åt olika meningar i nu förevarande del. Lantmäteristyrelsen förklarade, att styrelsen vore av den uppfattningen att en lagstiftning angående gränsrevisioner skulle bli ett värdefullt medel att åstadkomma ordning och reda i de på vissa orter mycket tilltrasslade gränsförhållandena. Styrelsen ansåg sig dock icke kunna tillstyrka en lagstiftning om gränsrevisioner utan att tillika medel skapades att på ett ändamålsenligt och för rättskänslan tillfredsställande sätt i ett sammanhang bestämma samtliga osäkra ägogränser inom det område, som berördes av revisionen. Detta mål fann styrelsen ej kunna nås, utan att gränsrevisionen om-lades till ett kombinerat gränsbestämnings- och skiftesförfarande.

Det genom propositionen framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om äldre ägogränser bygger i nu ifrågavarande del på departementsutkastet. I sin 3 § upptager förslaget följande stadganden om gränsrevision.

Yppas inom tio år efter lagens ikraftträdande tvist om ägogräns, som tillkommit vid lantmåteriförrättning, vilken fastställts eller eljest blivit lagligen gällande före den 1 januari 1933, och prövas vid förrättning för gränsens bestämmande sådana förhållanden föreligga, att därvid lämpligen bör prövas jämväl rätta sträckningen av annan samtidigt tillkommen ägogräns, må förrättningen utvidgas att avse bestämmande även av sistnämnda gräns. Uppstår fråga om dylik utvidgning, skall sammanträde hållas med dem, vilkas rätt beröres av frågan. Efter utredning angående föreliggande förhållanden samt överläggning med sakägarna skall beslut meddelas rörande förrättningsens omfattning. Godkännes ej beslutet av samtliga närvarande sakägare, skall det underställas ägodelningsrättens prövning. Angående kungörelse om samman-

Propositionen.

Förslagets innehåll.

trädet samt kallelse därtill skall gälla vad i jorddelningslagen stadgas om sammanträde för bestämmande av rågångarna kring ett skifteslags ägor. Vid handläggning av ärende, som avses i den nu återgivna 3 §, skola enligt förslaget 5 § gode män närvara, även om fråga om gränsrevision uppstår i samband med avstyckning.

Departementschefen.

Till motivering av förslaget har departementschefen anfört:

Det ligger i öppen dag, att då gränslinjerna inom skifteslaget mera allmänt avvika från kartas och handlingars visning eller då kartan ej överensstämmer med marken, det kan vara svårt, för att icke säga omöjligt, att tillfredsställande bestämma en enstaka skifteslinjes läge utan att samtidigt företaga utredning och mätning rörande de övriga. Kostnaden härför kan bliva betydande och bör i varje fall icke drabba rågrannarna ensamma, då jämväl övriga skiftesdelägare hava nytta därav. Har en undersökning av gränserna inom skifteslaget ägt rum, är det uppenbarligen till allas fördel ur såväl kostnads- som andra synpunkter, att en allmän gränsbestämning också kommer till stånd.

Så länge möjlighet icke föreligger att få kostnaderna fördelade på ett flertal skiftesdelägare, nödgas förrättningsmännen ofta att på grundval av en utredning, om vars brister de själva äro medvetna, för all framtid bestämma en gräns' läge på marken. Olägenheterna härav framträda så mycket starkare, som, enligt vad förut nämnts i stora delar av landet ofta föreligger bristande överensstämmelse mellan karta och mark i fråga om äldre ägo gränser. Också råder i det stora hela enighet därom, att det skulle vara önskvärt, om lagstiftningen lämnade möjlighet till ett samtidigt bestämmande av flera, av varandra beroende ägo gränser. Behovet av bestämmelser i sådan riktning gör sig särskilt gällande, därest ett preklusionsförfarande, såsom jag i det föregående förordat, införes. Det är nämligen att antaga, att just inom skifteslag, där en allmän förskjutning med avseende å gränsernas läge förefinnes, gränsbestämning till förhindrande av preklusions inträde kommer att påkallas av en eller flera skiftesdelägare och att därmed frågan om läget jämväl av övriga skifteslinjer kommer att väckas.

Enligt min mening lärer ett gränsrevisionsförfarande av den begränsade omfattning, utkastet avser, i huvudsak tillgodose det föreliggande behovet. De fördelar, som onekligen stå att vinna även med detta förfarande, synas mig så stora, att de av lantmäteristyrelsen uttalade farhågorna för mindre tillfredsställande resultat i vissa hänseenden icke böra stå i vägen för ett godtagande av förfarandet.

Emellertid synes mig anledning föreligga att åtminstone icke för närvarande definitivt införliva det med vår lagstiftning. I det föregående har jag erinrat, att behovet av gränsrevision torde komma att göra sig särskilt gällande vid gränsbestämning till förhindrande av preklusions inträde. Sedan preklusionstiden tilländagått och gränsmärkena på marken sålunda komma att i allmänhet bliva avgörande för skifteslinjernas sträckning, blir uppenbarligen behovet vida mindre. I avvaktan på erfarenhet, huru förhållandena härutinnan och jämväl i avseende å verkningarna av det utav mig ifrågasatta gränsrevisionsförfarandet komma att utveckla sig, synes det mig lämpligt att nu endast införa bestämmelser av mera provisorisk natur.

I fråga om förslagets närmare utformning vill jag till en början framhålla, att — såsom lantmäteristyrelsen påpekat — den i departementsutkastet föreslagna bestämmelsen om förening angående företagande av gränsrevision torde vara mindre lämplig. Det synes mig bäst att helt överlåta åt förrättnings-

männen att fatta beslut om gränsrevision. Godkännes deras beslut av samtliga närvarande sakägare, torde tillräcklig garanti vara vunnen för beslutets lämplighet. I brist på dylikt godkännande torde beslutet böra underställas ägodelningsrättens prövning.

Om ersättning rågrannar emellan i anledning av gränsbestämning.

I gällande rätt saknas bestämmelser om ersättning rågrannar emellan i anledning av att ägo gräns vid gränsbestämningsförrättning blivit bestämd till annan sträckning än den tidigare hävdade.

Gällande rätt.

Det vid 1926 års riksdag framlagda förslaget till jorddelningslag upptog icke — lika litet som något av de tidigare i ämnet utarbetade förslagen — bestämmelser om ersättning i anledning av gränsbestämning. Frågan bragtes emellertid motionsledes under riksdagens prövning. I en inom första kammaren av herr Frändén väckt motion, nr 236, hemställdes nämligen om införande i jorddelningslagen av en bestämmelse, att vad i lagen vore stadgat om ersättning vid laga skifte åt den, som miste skog eller mark, därå skogskulturåtgärder vidtagits, skulle i tillämpliga delar gälla även när vid bestämmande av rågång rågranne miste skog eller mark med vidtagna skogskulturåtgärder. Vidare hemställdes i en av herr Smedh m. fl. inom andra kammaren väckt motion, nr 361, om sådana ändringar i förslaget, att sakägare, som vid rågångsreglering eller liknande förrättning förlorade ståndskog, växtlig ungskog eller plantering eller mark, varå företagits skogskulturåtgärder, måtte på ansökan få prövat, om ersättning därför borde tilläggas honom, samt att i de fall, ersättning ansåges berättigad, förrättningsmännen måtte företaga därför erforderlig förrättning i likhet med vad som stadgats beträffande likvider som följd av laga skifte. Riksdagen beslöt avlåta den inledningsvis berörda skrivelsen, nr 331, vari anhölls, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt utreda och för riksdagen framlägga förslag i det syfte motionen II:361 avsåg.

Förslagets tillkomst.

Som förut omtalats föranledde nämnda riksdagsskrivelse tillkallandet av de s. k. ägo gränssakkunniga.

Det inom justitiedepartementet upprättade utkastet till lag om ändringar i jorddelningslagen innehöll utförliga bestämmelser om skyldighet att utgiva avkastning eller ersättning vid förflyttning av ägo gräns.

Av de över departementsutkastet hörda myndigheterna hade ingen något att erinra mot införande i och för sig i lagstiftningen av bestämmelser om rätt att vid gränsbestämning behålla avkastning och erhålla ersättning, såvitt ej gällde växande skog. Till frågan om ersättning för växande skog intogo myndigheterna olika ståndpunkter.

Det genom propositionen framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo gränser stadgar i 4 §, att om i anledning av tvist, yppad inom tio år efter lagens ikraftträdande, ägo gräns bestämmes till annan sträckning än den, som i laga ordning blivit utmärkt å marken, skall avträdare av

Propositionen.

Förslagets innehåll.

mark, varå finnes växande skog, vara berättigad att av den, som erhåller marken, undfå ersättning för skogen efter ty skäligt prövas. Om bestämmande av sådan ersättning skall, med visst undantag beträffande kallelse, i tillämpliga delar gälla vad i jorddelningslagen är stadgat angående ersättning för skog vid laga skifte. Vid handläggning av ärende, som avses i denna paragraf, skola enligt 5 § gode män närvara, även om fråga angående ersättning uppstår vid bestämmande av gräns i samband med avstyckning.

Departement-
schefen.

Departementschefen har till motivering⁷ av förslaget i nu förevarande del anfört:

Den av riksdagen år 1926 i samband med antagandet av ny jorddelningslag gjorda begäran om utredning och förslag i ämnet avser allenast, såsom framgår av det föregående, ersättning för växande skog och för mark, varå företagits skogskulturåtgärder. Härmed har riksdagen tydligen åsyftat att träffa de enligt dess mening praktiskt viktigaste fallen, och de yttranden i frågan, som de ägogränssakkunniga låtit införskaffa, hava visat, att något behov av reglerande bestämmelser utöver vad av riksdagen ifrågasatts knappast kan anses föreligga. Medan sålunda i dessa yttranden en nära nog fullständig enighet råder angående angelägenheten av regler om skogslikvid vid gränsbestämning, har frågan om ersättning i andra avseenden allmänt förklarats vara av underordnad betydelse. Anledningen till att så funnits vara förhållandet ligger i öppen dag. Den bristande överensstämmelse mellan karta och mark i avseende å ägogränsans sträckning, som enligt vad jag förut berört råder i stora delar av landet, föreligger så gott som uteslutande i fråga om skogsmark, medan gränslinjerna för inägor i regel äro utmärkta i god överensstämmelse med kartorna. Rubbning i gränsernas sträckning torde således i stort sett kunna förekomma allenast beträffande gränslinjer⁸ i skog. Härtill kommer, att ersättning för skog ofta kan uppgå till stora belopp, under det att rätt till ersättning i andra fall, där sådan kan ifrågakomma, sällan har någon större ekonomisk betydelse.

Med hänsyn till vad jag sålunda anfört är jag icke beredd att nu föreslå fullständiga bestämmelser om ersättning rågrannar emellan vid gränsbestämning. Däremot har jag funnit det önskvärt, att särskilda regler om ersättning för växande skog meddelas. Nyss berörda invändningar drabba icke en därtill begränsad lagstiftning. Ersättning för skog kan ej ifrågakomma vid klander. Bestämmandet av sådan ersättning kräver icke vittnesbevisning utan i hudsak allenast ett uppskattande av värdet av ett vid gränsbestämningstillfället å marken befintligt skogsbestånd, en uppgift, för vilken förrättningsmännen uppenbarligen äro väl lämpade. Den i ärendet föreliggande utredningen har bibragt mig den övertygelsen, att det skulle stå väl samman med den allmänna rättsuppfattningen, att jordägare, som i anledning av gränsbestämning mister mark, varå finnes växande skog, i allmänhet erhåller ersättning för denna. Befogenheten av en dylik rätt framträder särskilt påfallande, då jordägare vid samtidigt rättande av ett flertal skifteslinjer, i fråga om vilka en allmän förskjutning skett, får sitt ägoområde endast förflyttat och sålunda avstår och erhåller mark i samma proportion. Uppenbarligen bör jordägaren i dylikt fall ej göra någon förlust på förflyttningen, vilken närmast ter sig som ett omskifte. Avstår han sålunda å ena sidan av sitt skifte exempelvis skogbevuxen mark och erhåller i utbyte samma areal kalavverkad å skiftets andra sida, synes det mig klart, att han bör vara berättigad till ersättning för den växande skogen å det område han avträder. Men någon avgörande skillnad synes knappast föreligga mellan nämnda fall och det, då jordägare till

följd av felaktig gränsutstakning nödgas avstå mark utan att i dess ställe äga rätt till motsvarande areal å annat håll. Väl må det vara riktigt, såsom lagberedningen på sin tid framhållit, att en jordägare vid nyttjandet av sin fastighet skall iakttaga dess begränsning å marken och förty icke hava anspråk på att vid underlåtenhet härav bedömas mindre strängt än envar annan, som gör intrång på en fastighets område. Men enligt min mening måste en jordägare anses hava fyllt de krav, som skäligen kunna ställas å honom, därest han hävdar sin fastighet i enlighet med en vid laga förrättning verkställd utmärkning av gränserna. I allt fall lär en annan uppfattning svårigen låta sig förena med den ståndpunkt, som jag i det föregående intagit till frågan om gränsmärkenas betydelse och i enlighet med vilken jag föreslagit, att för framtiden sträckningen å marken skall hava vitsord framför kartans visning. Vinner detta förslag godkännande och den däri stadgade preklusionstiden går till ända, utan att tvist yppas om gräns sträckning, kommer fastighetsägaren att få behålla både skog och mark, även om marken enligt kartan icke tillkommer honom. Frågan gäller alltså allenast, huru det bör förfaras, därest fastighetsägaren under preklusionstiden nödgas att frånträda mark på grund av att gräns rättas till överensstämmelse med karta. För dylikt fall låter det sig visserligen säga, att likaväl som fastighetsägaren utan ersättning skall lämna från sig den enligt kartan med orätt innehavda marken, likaväl bör han icke vara berättigad till ersättning för den därå växande skogen. Enligt vad framgår av de över utkastet avgivna yttrandena synes det emellertid vara en allmän mening, att hänsynen till den, som måhända under en lång följd av år hävdat en fastighet i enlighet med lagligen utsatta märken, kräver, att han erhåller ersättning för skogen. Även mig synes det föränat med rättvisa och billighet, att sådan ersättning utgår. I likhet med lantmäteristyrelsen anser jag, att i princip ersättningen bör avse all skog och beräknas efter samma grunder, som tillämpas vid skogslikvid i samband med skifte. Understundom kunna dock förhållandena ge fog för en jämkning i ersättningsbeloppet. Har exempelvis en jordägare i enlighet med nu gällande rätt vid förskjutningen av ägolott fått utan ersättning avstå skogsmark å ena sidan av sitt skifte, torde denna omständighet böra komma i betraktande vid utmätandet av den ersättning, som han enligt den nya lagstiftningen kan hava att erlægga för skog å område, som han till gengäld erhåller å skiftets andra sida. Att giva en allmän regel till grund för bestämmandet av ersättningens storlek torde sålunda icke låta sig göra. Det synes därför böra överlåtas åt förrättningsmännen att med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet bestämma ersättningens storlek efter ty skäligt provas.

Enligt gällande rätt äger, på sätt ovan i detta utlåtande närmare utvecklats, **Utskottet.** beträffande sträckningen av skifteslinjer och med dem likställda gränser förrättningskartan med därtill hörande handlingar i regel vitsord framför den på marken utmärkta gränsen. Den ståndpunkt, som gällande rätt intager i detta avseende, har, såsom under förevarande lagstiftningsärendes gång från flera håll intygats, givit upphov till allvarliga olägenheter. Det mindre noggranna sätt, på vilket gränsutstakningen förr ofta skedde, har medfört, att i betydande utsträckning större eller mindre skiljaktigheter förefinnas mellan kartans visning och de å marken utsatta gränsmärkena. I den mån denna bristande överensstämmelse på grund av nutida utvecklade lantmäterimetoder träder i dagen, föranledas av densamma nya gränsdragningar, verkställda antingen i samband med jorddelning eller genom fristående förrättningar. Uppgiften att bringa

de ifrågavarande gränserna till överensstämmelse med kartans visning kräver utan tvivel högst betydande arbete och stora kostnader. I många fall skulle arbetet och kostnaderna säkerligen icke stå i rimligt förhållande till värdet av de områden på marken, som den nya gränsdragningen skulle komma att överföra från den ena fastigheten till den andra. Att märka är ock, att en rättelse av gränsutstakningen efter kartans visning på många håll skulle leda till skogsskövling. För fastighetsägarna innebär möjligheten, att de å marken hävdade gränserna kunna finnas felaktiga och i behov av rättelse, ett visst osäkerhetsmoment. Med hänsyn till det anförda synes det utskottet tydligt, att på ifrågavarande område föreligga missförhållanden, som påkalla lagstiftarens uppmärksamhet.

Genom antagande av de lagförslag, som framläggas för riksdagen i förevarande proposition, skulle den nu gällande regeln om kartans vitsord framför den å marken verkställda gränsutstakningen övergivas och den å marken utmärkta gränsen tillerkännas rättsligen avgörande betydelse. Någon annan utväg att undgå de nyss angivna olägenheterna torde, såsom lagrådet uttalat, icke finnas. Den vikt, som enligt den föreslagna lagstiftningen tilläggas gränsmärkena på marken, är väl i och för sig ägnad att ingiva betänkligheter. I betraktande av de fördelar, som lagstiftningen skulle medföra, synas emellertid betänkligheterna böra vika. I detta sammanhang bör för övrigt framhållas, att enligt den föreslagna lagstiftningen karta med tillhörande handlingar skall bibehålla ett betydande värde, nämligen för bedömande i förekommande fall var viss gräns blivit i laga ordning utmärkt å marken.

För att gränsutstakningen på marken skall bli gällande, fordras enligt propositionen förlopp av viss tid, olika lång i skilda fall. Beträffande äldre ägo- och gränser — eller gränser, som tillkommit vid lantmåteriförrättning, vilken fastställts eller eljest blivit lagligen gällande före den 1 januari 1933 — skall enligt förslaget till lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo- och gränser den i laga ordning utmärkta sträckningen å marken äga vitsord framför kartans visning, för så vitt tvist om gränsens sträckning ej yppats inom tio år efter lagens ikraftträdande, d. v. s. före den 1 januari 1943. Om förrättning för gränsens bestämmande sökes före sistnämnda tidpunkt, skall kartan med tillhörande handlingar äga vitsord, såsom för närvarande gäller. I fråga om gränser, som bestämmas vid framtida jorddelningsförrättningar, införes enligt förslaget till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet i sistnämnda lag stadgande av innebörd, att rättelse i fel vid utmärkande å marken av sådan ägo- och gräns skall sökas inom ett år från det kartan utlämnats till vederbörande sakägare.

De anförda bestämmelserna om viss tids förlopp, innan gränsdragningen å marken blir gällande, synas utskottet väl avvägda och ägnade att tillgodose skäliga anspråk i fråga om möjligheten att vinna rättelse i den gränssträckning, som de å marken befintliga märkena utvisa.

Den rättsändring med avseende å gränsmärkens betydelse, som de återgivna bestämmelserna innesluta, kompletteras av vissa ytterligare stadganden i den föreslagna lagen med särskilda bestämmelser om äldre ägo- och gränser. De åsyf-

tade stadgandena hava avseende allenast å gränser, som tillkommit vid lantmäteriförrättning, vilken fastställts eller eljest blivit lagligen gällande före den 1 januari 1933. För att icke den i jorddelningslagen givna föreskriften om obligatorisk bestämning vid laga skifte av gränserna kring skifteslagets ägor må giva anledning till gränstvister i fall, beträffande vilka eljest den nyss omtalade preklusionstiden av tio år skulle gå till ända utan att gränstvist yppades, har enligt förslaget gränsbestämningen under nämnda tidrymd gjorts icke obligatorisk. Genom införande av bestämmelser om gränsrevision underlättas under samma tid för den enskilde fastighetsägaren att, om han så önskar, erhålla prövning av gränserna kring den av honom ägda fastigheten, i det att därmed öppnas möjlighet att i ett sammanhang anordna en omfattande undersökning av även andra fastigheters gränser med kostnaderna fördelade på ett flertal fastighetsägare. Genom de föreslagna reglerna om skogslikvid i anledning av gränsbestämning stadgas, att därest en fastighetsägare under den nämnda preklusionstiden nödgas frånträda mark på grund av att gräns rättas till överensstämmelse med karta, han, efter ty skäligt provas, skall vara berättigad att undfå ersättning för skogen av den, som erhåller marken. Detta stadgande innebär ett erkännande av den å marken dragna gränsens betydelse redan före preklusionstidens utgång och är ägnat att minska intresset av att åberopa karta för att vinna rättelse i en på marken utmärkt gräns.

De nu omtalade bestämmelserna föranleda icke heller ändringsförslag från utskottets sida. Enligt utskottets mening äro bestämmelserna ägnade att underlätta övergången till principen om gränsutstakningen på marken såsom giltig framför karta och förrättningshandlingar. Bestämmelserna om gränsrevision och skogslikvid tillmötesgå ock önskemål, som föranlett en av 1926 års riksdag avlåten skrivelse. Utskottet vill emellertid betona angelägenheten av att anvisningar givas i syfte att ernå, att frågan, huruvida i ett givet fall gränsrevision skall äga rum, ägnas omsorgsfull prövning, så att å ena sidan tillbörlig hänsyn tages till det intresse, som vissa fastighetsägare kunna hava av att gränsrevision verkställas, och å andra sidan tillses, att övriga skiftesdelägare icke oskäligt betungas med deltagande i gränsrevisionen.

Under åberopande av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen.

Stockholm den 27 maj 1932.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Westman, Linder*, von Geijer*, Frändén, Lindhagen, Norman, P. Sandström* och *Granström*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Skövde*, *Andersson* i Rasjön, *Johanson* i Hallagården, *Olovson* i Västerås, *Aronson**, *Pettersson* i Hällbacken, *Ljung** och *Molander**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Särskilt yttrande

av herr *Lindhagen*, som anförde:

Den ifrågavarande lagstiftningen avser en brytning med hitintills gällande grundsatser att vid laga skifte karta med tillhörande handlingar är bestämmande för en rågångs eller annan gränsskillnads rätta sträckning och icke den gränsutstakning, som tidigare utan effektiv kontroll och med ofullkomliga hjälpmedel verkstälts. Inför en sådan nydaning gäller det att ställa sig betänksam, innan steget tages till den nya grundsatsen, om vilken även lagrådet förklarat »att det är svårt att tillfullo överblicka konsekvenserna därav».

Genom lagen 1881 om tjuguarig hävd bestämdes av enahanda bevekelsegrunder en viss preskriptionstid för överklagande av fång till fast egendom. Där gällde det besittningen av en hel fastighet och således än större värden än som i det förevarande fallet stå på spel. Det mest ingripande i 1881 års lag var, att därunder innefattas även fång, varigenom kronan ofta på lösa grunder frånhänts äganderätt eller kontroll på jordbruk, skogar och vattenfall. Vid tiden för lagens tillkomst fortsatte den ekonomiska liberalismen med sin jordpolitik riktad mot det allmännas innehav såsom en sämre form för jordbesittning än det enskilda intresset i jordens utnyttjande. Äventyrligheterna i en sådan uppfattning började emellertid också göra sig påminda. Man skulle därför kunna säga, att 1881 års lag framfördes såsom en kupp i lagstiftningen, varigenom dylika vaknande erinringar om vakthållning kring statens jordegendom omöjliggjordes. Ur denna synpunkt har lagen också verkat till förekommande av återvinning från kronans sida av betydande skogsmarker och vattenfall. Även denna erfarenhet uppfordrar till att betänka om denna lagstiftning, som nu förelagts riksdagen, kan vara ägnad att komma med liknande överraskningar. Särskilt gäller det äldre gränsskillnader på marken, som kommit till stånd på ett otillfredsställande sätt.

Det får därvid icke förbises, att de mäktige förr i tiden icke minst genom sina relationer haft utsikter att skaffa sig fördelar av olika slag vid skiftesförrättningar på bekostnad av de mindre delägarna. Det skulle kunna inträffa med den nu tillämnade lagstiftningen, att sådana illegala förvärv kunna vinna bestånd. Och vidare, att där undantagsvis ett mäktigt industriellt eller godsägarintresse av en tillfällighet ej blivit behörigt tillgodosett, detta intresse med ut-

nyttjande av sina större ekonomiska resurser skyndar sig att genom rättegång anställd under preklusionstiden återvinna sin juridiska rätt från de mindre delägarna.

En annan betänklighet mot lagstiftningen ligger onekligen däri, att vid en ny gränsreglering även gränserna till andra jordägares besittningar skola i vissa fall kunna indragas under förrättningen. Därigenom tillskyndas de senare kostnader och äventyr utan att någon skiftesförrättning blivit av dem påkallad.

Å andra sidan bör denna lagstiftning, som påkallats av uppenbara missförhållanden av avsevärd utsträckning, kunna vara ägnad att avhjälpa de sålunda uppmärksammade olägenheterna. Då dessa tillika äro påtagliga realiteter, under det att ovannämnda ovissa skickelser äro grundade allenast på förmodanden för vissa undantagsfall, har jag saknat anledning att motsätta mig den nu ifrågasatta lagstiftningen.
